
Russisk spenningsroman

HAR DU LEST?

Jørgen Jørgensen

Legehuset

Hokksund

Fjodor Dostojevskij (1821 [81) ble i 1849 arrestert av tsarens hemmelige politi og sammen med 14 andre unge menn dømt til døden ved skyting. Før dette hadde han skrevet et par romaner, så han var kjent i Russland. På skafottet var han utsatt for en uhyggelig spøk. Like før skuddene faller blir det lest opp en proklamasjon fra tsaren, han omgjør dommen til tukthus i Sibir. Dostojevskij hadde sett døden i øynene, og det preger nok hans bøker. Men enda mer blir han preget av årene i tukthus i Sibir. Vi leser om dem i *Opptegnelser fra det døde hus* (1861). Her opplevde han de fortapte eksistenser, brutale og alkoholisererte, som vi møter i bøkene hans. Og han erfarer den virkning lidelsen har på et menneske, den lutrende virkning på overmot og hybris. Raskolnikov er hovedpersonen i boken som kom i 1866. Han er en ung og lutfattig student i St. Petersburg, arrogant drømmer, fanatisk rasjonalist og ateist. Raskolnikov deler inn menneskene i to: de uvanlige som har rett til å herske og ta liv, og de andre som er født til å tjene. Som en vei ut av elendigheten og samtidig for å hjelpe sin søster og mor, bestemmer han seg for å slå i hjel en pantelånerske og ta hennes penger. Men alt går galt. Mens han leter gjennom leiligheten for å finne verdier, kommer plutselig den dreptes søster. Raskolnikov dreper i panikk også henne, og uten noen nærmere undersøkelse av byttet, styrter han ut av huset. Og heretter følger vi hans stigende angst, forvirring og planløshet, helt til han gir seg over til politiet og tilstår. Som alle gode bøker kan den leses på mange plan. På det ytre plan er den en spennende

kriminalgfortelling. Dostojevskij sier selv at den er "en forbrytelses psykologiske historie". På det indre plan følger vi konflikten mellom Raskolnikovs forakt for moral og religion på den ene siden og hans økende kamp med egne irrasjonelle krefter på den andre. Hans nemesis i romanen er Porfyrj Petrovitsj, politietterforsker i St. Petersburg. Da Raskolnikov første gang møter ham, blir han spurt om noe som bare kan tenkes i en russisk kriminalroman: "Tror du på

Lazarus' gjenoppståen?" Og dette må vi merke oss, det blir et viktig tema i slutten av romanen. Petrovitsj har intuitivt forstått at Raskolnikov er morderen. Men han følger den eldgamle regel for alle som driver forhør, han vil aldri la den mistenkte vite hvor mye han egentlig vet. I første Mosebok hører vi om Kain som slår i hjel sin bror Abel. Men Gud sier ikke til Kain, jeg vet at du har drept din bror. Han sier derimot: Hvor er Abel din bror? Og den skyldige vil drives i angst og anger til han til sist fortvilet bekjenner. Og mens forskjellige sidetemaer utvikles, stiger spenningen mens anklageren ringer ham inn. Raskolnikov treffer helgenfiguren Sonya som har ofret seg for sin far, Marmeladov, og blitt gatepike for å tjene penger til familien. Sonya leser om Lazarus for Raskolnikov, og slik som han gjenoppstod, blir også Raskolnikov reddet ved å bekjenne og ta sin skyld. Sammen med Sonya reiser han i eksil. I likhet med den kanskje største av Dostojevskijs romaner, *Brødrene Karamasov*, er den bygd opp som en kriminalroman. Han utnytter virtuost alle trekk ved spenningsromanen: retarderinger og villedninger, mystifikasjoner og foregripelser. Gjennom en kaotisk virkelighet holdes vi fast til enden av denne mirakuløse og spennende fortellingen.

Publisert: 20. juni 2001. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 13. juni 2026.